Linda Hart
Valtiotieteiden tohtori
Sosiologian tutkija
linda.hart@alumni.helsinki.fi
1.12.2022

HE 189/2022 laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja KAA 6/2021 vp

Kiitän mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle. Seurattuani lain 563/2002 ("Laki transseksuaalin sukupuolen vahvistamisesta") muutosprosessia lausun kunnioittavasti seuraavaa:

Ehdotus: muutetaan 1. lakiehdotusta "Sukupuolen vahvistamisen edellytykset" lisäämällä sana "lääketieteellisen" §1 ensimmäiseen kohtaan

Henkilö vahvistetaan kuuluvaksi toiseen sukupuoleen kuin mihin hänet on väestötietojärjestelmästä ja Digi- ja väestötietoviraston varmennepalveluista annetussa laissa (661/2009) tarkoitettuun väestötietojärjestelmään merkitty, jos hän

1) esittää **[lääketieteellisen]** *selvityksen siitä, että hän pysyvästi kokee kuuluvansa vahvistettavaan sukupuoleen; 2) on täysi-ikäinen; ja 3) on Suomen kansalainen tai hänellä on asuinpaikka Suomessa.*

Perustelut

Nykyisen lain 563/2002 vaatimukset lisääntymiskyvyttömyydestä ja vastakkaisen sukupuolen mukaisessa sukupuoliroolissa elämisestä tulee poistaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti. Suomen ihmisoikeusvelvoitteet eivät sen sijaan vaadi, että juridisen sukupuolen vahvistaminen muutetaan yksinomaan henkilön subjektiiviseen selvitykseen perustuvaksi. On sekä sukupuoliristiriitaa kokevan yksilön että yhteiskunnan etu, että juridisen sukupuolen korjaamisen ehtona on lääketieteellinen selvitys.

Hallituksen esityksen 189/2022 lausuntokierroksella keväällä 2022 aluehallintovirastojen yhteisessä lausunnossa ehdotettiin tällaista vaatimusta juridisen sukupuolen vahvistamiselle:

> "... esimerkiksi vakavan psykoottisen sairauden pahenemisvaiheen tai dissosiatiivisen identiteettihäiriön yhteydessä henkilön sukupuolikokemus voi olla väliaikaisesti häiriintynyt tai muuntunut tavalla, joka ei vastaa hänen pysyvää kokemusta itsestään. Tällainen henkilö saattaisi siitä huolimatta päätyä hakemaan kuulumista toiseen sukupuoleen, koska hän itse olisi hakemushetkellä asiastaan vakuuttunut, ja hänellä saattaisi hyvinkin olla

Linda Hart
Valtiotieteiden tohtori
Sosiologian tutkija
linda.hart@alumni.helsinki.fi
1.12.2022

kyky kirjoittaa hakemus, jota viranomaisella ei olisi syytä epäillä ilmeisen perusteettomaksi”[1].

Aluehallintovirastojen lausunnon mukaisesti lääketieteellisen selvityksen ei tarvitsisi kattaa kehoon kohdistuvien hoitojen arviointia vaan se voisi olla ”yksinomaan psykologisen ja/tai psykiatrisen taustan ja nykytilan selvittäminen siten, että… [väärinkäytösten mahdollisuuksia] sukupuolen vahvistamiseen liittyen voitaisiin vähentää”[2] ja selvitystä ”ei olisi tarpeen tehdä transpoliklinikalla, vaan se voitaisiin ohjata tehtäväksi muuallakin julkisen psykiatrisen erikoissairaanhoidon piirissä”[3]. Aluehallintovirastojen ehdotusta noudattamalla laki kohdentuisi sitä koskevaan haavoittuvassa asemassa olevaan väestönosaan. Pyydän tutustumaan koko lausuntoon[4].

Perustelu juridisen sukupuolen korjaamiselle tulisi olla terveydenhuollossa teetetty arvio sukupuoliristiriidan pysyvyydestä, ei yksinomaan henkilön kokema sukupuoli-identiteetti ja sen yksilöllinen ilmaisu. Lääketieteellinen selvitys palvelee sukupuoliristiriitaa kokevia yksilöitä, koska sukupuolidysforiaa kokevilla on usein samaan aikaan sukupuolidysforian kanssa esiintyvää neuropsykiatrista epätyypillisyyttä ja/tai mielenterveyden haasteita. Esimerkiksi autismin kirjon piirteitä esiintyy sukupuolidysforisilla henkilöillä huomattavasti useammin kuin koko väestöllä[5]. Ryhmän haavoittuvuus korostuu kansalaisaloitteen avaamassa alaikäisten kontekstissa.

HE 189/2022:ssa juridisen sukupuolen korjaaminen on avointa kaikille, ei vain sukupuoliristiriitaa kokeville. Hallitusohjelman linjaus lääketieteellisen ja juridisen sukupuolen korjaamisen erottamisesta avaa selkeitä mahdollisuuksia strategiselle käyttäytymiselle ja väärinkäytöksille. On tärkeää poistaa laista yksilön ruumiilliseen koskemattomuuteen liittyvät ja sukupuolistereotypioita ylläpitävät vaatimukset. Sen sijaan on Suomea sitovien ihmisoikeusvelvoitteiden sallimaa rajata juridisen sukupuolen korjaaminen pysyvää sukupuoliristiriitaa eli sukupuolidysforiaa kokeviin henkilöihin.

Sukupuolidysforian ilmeneminen on erittäin moninaista, vaihdellen muun muassa varhaislapsuudesta asti koetusta sukupuolidysforiasta murros- tai aikuisiässä esiin tulevaan sukupuoliristiriitaan. Tämä on erittäin ajankohtainen aihe murrosikäisten nuorten sukupuolidysforialähetteiden määrän kasvettua moninkertaisesti useissa läntisissä teollisuusmaissa viimeisten 10–15 vuoden aikana. Lähetteiden

[1] Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto, Lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sukupuolen vahvistamisesta sekä siihen liittyvien lakien muuttamisesta VN/1070/2021, 1.4.2022, LSSAVI/3340/2022. https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=495271d5-de4c-4fbc-8ae7-3daca465dad2# (luettu 12.10.2022).
[2] Ks. alaviite 1.
[3] Ks. alaviite 1.
[4] Ks. alaviite 1.
[5] Riittakerttu Kaltiala-Heino, Aino Mattila, Teemu Kärnä ja Kaisla Joutseniemi. 2015. Sukupuoli-identiteetin diagnosoiminen. *Duodecim* 131(4): 367-71. https://www.duodecimlehti.fi/duo12092 (luettu 12.10.2022).

Linda Hart
Valtiotieteiden tohtori
Sosiologian tutkija
linda.hart@alumni.helsinki.fi
1.12.2022

kokonaismäärän ollessa pienempi niitä oli enemmän biologisilla pojilla, mutta nykyään suurin osa niistä koskee murrosikäisiä biologisia tyttöjä[6]. HE 189/2022 ei koske alaikäisiä, mutta huomattava osa juridista sukupuolenkorjausta hakevista henkilöistä olisi todennäköisesti 18–25-vuotiaita nuoria aikuisia, joiden yksilöllinen identiteettikehitys jatkuu yleisen kehityspsykologisen tiedon mukaan noin 25-vuotiaaksi. Kansalaisaloitteessa KAA 6/2021 tämä ulottuisi myös alaikäisiin.

Juridinen sukupuolenkorjaus ihmisoikeuskysymyksenä

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin (EIT) antaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen (EIS) tulkinnassa Euroopan neuvoston jäsenvaltioille laajaa kansallisen tason harkintavaltaa juridisen sukupuolen korjaamiseen liittyvän lainsäädännön muotoilussa. EIT painottaa transsukupuolisten itsemääräämisoikeutta ja yksityiselämän suojaa, mutta ei vaadi itsemäärittelyä juridiseen sukupuoleen. EIT vaatii Euroopan neuvoston jäsenvaltioilta lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksen poistoa, mutta lääketieteellisten tutkimusten tai sukupuolidysforiadiagnoosin vaatimista juridisen sukupuolen korjaamisen ehtona ei ole kielletty[7]. Tähän viitataan myös hallituksen esityksessä 189/2022[8]. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin ei vaadi alaikäisille juridista tai muuta sukupuolenkorjausta. EIT:n päätökset sitovat Suomea valtiona.

YK:n ihmisoikeuskomitea on hiljattain todennut, että Suomen tulisi tarkastella juridiseen sukupuolenkorjaukseen perustuvaa lainsäädäntöään ja myös alaikäisten mahdollisuuksia korjata juridista sukupuoltaan. Korkean tason ihmisoikeusjuridiikan asiantuntijoiden tietämys lasten ja nuorten kehityksestä, aiheeseen liittyvästä psykiatrisesta oheissairastavuudesta ja aiheen politisoituneisuudesta länsimaissa viimeisen 10–15 vuoden aikana voi olla vähäistä. Mikään Suomen allekirjoittama ja ratifioima YK:n alainen ihmisoikeussopimus ei kuitenkaan sitovasti vaadi Suomea toteuttamaan juridisen sukupuolen subjektiivista itsemäärittelyä. Suomalainen lainsäätäjä voi valita kannattaako juridisen sukupuolen subjektiivista itsemäärittelyä.

YK:n piirissä sukupuolivähemmistöjen oikeuksia edistetään nykyään paljon vuonna 2006 allekirjoitettujen Yogyakartan periaatteiden avulla. Tämä on ihmisoikeusasiantuntijoiden muotoilema ja allekirjoittama asiakirja, jossa kansainvälisiä ihmisoikeussitoumuksia tulkitaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen näkökulmasta. Asiakirja on julkilausuma, ei valtioita sitova ihmisoikeussopimus. Eräs ensimmäisen Yogyakartan asiakirjan allekirjoittajista, oikeustieteen professori ja pitkän linjan LGBT-vaikuttaja Robert Wintemute on hiljattain todennut, että Yogyakartan periaatteita muotoillessa

[6] Ks. esim. Riittakerttu Kaltiala-Heino, Marja Työläjärvi ja Laura Suomalainen. 2018. ”Kun sukupuoli on nuorelle ongelma”. *Duodecim* 134(20): 2041-6. https://www.duodecimlehti.fi/duo14555 (luettu 12.10.2022).
[7] *A.P., Garçon ja Nicot v. Ranska*, 79885/12, 52471/13, 52596/13; 6.4.2017. https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-172913 (luettu 12.10.2022).
[8] HE 189 2022, s. 26-27.

Linda Hart
Valtiotieteiden tohtori
Sosiologian tutkija
linda.hart@alumni.helsinki.fi
1.12.2022

allekirjoittajat eivät pohtineet tai ottaneet huomioon sitä, miten subjektiivinen juridisen sukupuolen itsemäärittely ja erityisesti naisten oikeudet ovat ristiriidassa[9]. Naisilla ja tytöillä on yhteisten ruumiillisten ja lisääntymisbiologisten ominaisuuksiensa vuoksi oikeus omiin tiloihin ja palveluihin turvallisuuden ja yksityisyyden takaamiseksi, erityisesti jos ne ovat julkisen vallan järjestämiä. Sama pätee myös miehiin ja poikiin.

Juridisen sukupuolen korjaamisen muutosvaatimukset Suomessa

Juridisen sekä myös sosiaalisen itsemäärittelyn käytännön vaikutukset ovat suomalaisessa julkisessa keskustelussa vielä pitkälti käsittelemättä. Subjektiiviseen selvitykseen perustuva juridisen sukupuolen korjaaminen vaikuttaisi ennen pitkää kaikkialla yhteiskunnassa, missä juridisella sukupuolella on väliä. Osa vaikutuksista kohdistuu yhteiskunnallisiin käytänteisiin, joista ei ole olemassa lainsäädäntöä, mutta joiden rajoja todennäköisesti testataan organisaatioissa ja mahdollisesti riitautetaan. HE 189/2022:ssä tehty sukupuolivaikutusten arviointi oli suppea eikä juurikaan kattanut naisiin, tyttöihin, miehiin ja poikiin ryhminä kohdistuvia vaikutuksia.

Tasa-arvovaltuutettu on kertomuksessaan eduskunnalle 2022 ehdottanut, että "[l]ain tasolla pitäisi linjata, miten sukupuolen moninaisuus otetaan huomioon sukupuolen mukaan eriytetyissä tiloissa ja palveluissa"[10]. Koska sukupuolierityisistä tiloista on vain hyvin vähän lainsäädäntöä (esimerkiksi vankeuslaki 767/2005, jonka mukaan miehet ja naiset on pidettävä eri asunto-osastoissa), tulee pohtia tarkkaan, millaiset vaikutukset sekä HE 189/2022:lla että mahdollisella myöhemmin ehdotettavalla sukupuolitettuja tiloja koskevalla lainsäädännöllä on yhteiskunnassa naisille, sukupuolivähemmistöihin identifioituville ja miehille.

Reem Alsalem, YK:n erityisraportoija naisiin kohdistuvasta väkivallasta, sen syistä ja seurauksista, kirjelmöi[11] 18.11.2022 Skotlannin hallituksen translakiesityksestä, joka on pitkälti samansisältöinen kuin HE 189/2022. Alsalem korostaa, että itsemäärittely voi johtaa siihen, että esimerkiksi naisia ja lapsia hyväksikäyttäneet, väkivaltaiset ja vaaralliset miehet käyttävät itseidentifikaatiota opportunistisesti esimerkiksi päästäkseen naisille suunnattuihin tiloihin ja palveluihin. Alsalem korostaa, että vaikka laki sallisi itsemäärittelyn, sukupuoli (sex) ja sukupuoli-identiteetti (gender identity) ovat eri asioita ja lainsäädännössä on huomioitava, miten naisia ja tyttöjen sukupuolierityiset palvelut turvataan. Alsalemin mukaan sukupuolierityisissä palveluissa kuten väkivaltaa

[9] Julie Bindel ja Melanie Newman. 2021. "The trans rights that trump all". *The Critic*, huhtikuu 2021. https://thecritic.co.uk/issues/april-2021/the-trans-rights-that-trump-all (luettu 12.10.2022).
[10] *Tasa-arvovaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022*, sivu 81. Tasa-arvojulkaisuja 2022:1 https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kertomus/Documents/K_1+2022.pdf (luettu 12.10.2022).
[11] Reem Alsalem, Mandate of the Special Rapporteur on violence against women and girls, its causes and consequences, Ref.: OL GBR, 18.11.2022 https://spcommreports.ohchr.org/TMResultsBase/DownLoadPublicCommunicationFile?gId=27681 (luettu 30.11.2022).

Linda Hart
Valtiotieteiden tohtori
Sosiologian tutkija
linda.hart@alumni.helsinki.fi
1.12.2022

kokeneiden naisten tukipalveluissa tulee ottaa huomioon, että biologiset naiset ja tytöt voivat tarvita omia tilojaan ja ryhmiään transinklusiivisten tilojen ja ryhmien ohella. Tämä on myös huomioitava palvelujen rahoituksessa. Alsalem korosti niin ikään, vastaava keskustelu on käynnissä monessa maassa, ja juridisen sukupuolen itsemäärittelyä toteuttavia maita tarkastellaan intensiivisesti.

Translainsäädännön muuttamiseen on jo vuosien ajan kohdistunut aktiivista kampanjointia. Tämän päivän poliittinen transaktivismi ei erottele esimerkiksi transvestisuutta (pukeutuminen toiselle sukupuolelle tyypillisiin vaatteisiin) ja transsukupuolisuutta (sukupuolidysforian perusteella haettu, aloitettu tai toteutettu muutosprosessi), koska itsemäärittelyn periaate avaa transidentifioitumisen kaikille halukkaille. Julkisessa keskustelussa ja erityisesti sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksia ajavien järjestöjen sekä ihmisoikeus- ja naisjärjestöjen toiminnassa eri oikeuksien väliset ristiriidat ja niiden punninta on joko sivuutettu tai niiden käsittelyyn on suhtauduttu poliittisena tabuaiheena sekä Suomessa että ulkomailla.

Juridisen sukupuolen itsemäärittely ja sosiaali- ja terveysala

Suomessa hallituspuolueista Vihreät ja Vasemmisto ovat kirjanneet sukupuolidysforisten lasten murrosiän jarrutushoitojen saatavuuden voimassa oleviin poliittisiin tavoitteisiinsa. Terveydenhuollon palveluvalikoimaneuvoston suositukset 2020 korostivat alaikäisten ensisijaisena hoitomuotona muita kuin lääkkeellisiä tai kehoon kohdistuvia interventioita. Ruotsissa ja Englannissa sukupuolidysforisten nuorten murrosiän jarrutushoidot ovat viimeisen kahden vuoden aikana nousseet julkiseen keskusteluun aiheutuneiden haittojen vuoksi ja niitä on päädytty rajoittamaan.

Englannissa ollaan sulkemassa lasten ja nuorten transhoitoihin keskittynyt Tavistock Gender Identity Development Service -klinikka lastenlääkäri Hilary Cassin käynnissä olevan arvioinnin[12] seurauksena. Joukkokanne murrosiän jarrutushoidoista on valmisteilla[13]. Englannin ja Walesin julkinen terveydenhuolto on julkaissut uudet hoitosuositusluonnokset koskien alaikäisiä, joissa otetaan huomioon potilasryhmän muuttuminen pääosin teini-ikäisistä biologisista tytöistä koostuvaksi, sosiaalisen median vaikutus identiteettien rakentamiseen ja tiedon jakamiseen potilasryhmän kesken, nuorten identiteettikehityksen keskeneräisyys ja sukupuolenkorjausprosessia katuvien eli detransitioituneiden kasvanut määrä.[14] Arvioinnista vastaava Hilary Cass toteaa

[12] Hilary Cass: Independent review of gender identity services for children and young people: Interim report, helmikuu 2022. https://cass.independent-review.uk/publications/interim-report (luettu 1.12.2022)
[13] Asianajotoimisto Pogust Goodhead, https://tavistockclaimlawyers.com (luettu 1.12.2022)
[14] Interim service specification: Specialist service for children and young people with gender dysphoria (phase 1 providers), 20.10.2022, https://www.engage.england.nhs.uk/specialised-commissioning/gender-dysphoria-services/user_uploads/b1937-ii-specialist-service-for-children-and-young-people-with-gender-dysphoria-1.pdf (luettu 30.11.2022).

Linda Hart
Valtiotieteiden tohtori
Sosiologian tutkija
linda.hart@alumni.helsinki.fi
1.12.2022

väliraportissaan, että sosiaalinen transitio on aktiivinen interventio, jolla voi olla huomattavia vaikutuksia nuoren henkilön psyykkiseen hyvinvointiin ja toimintakykyyn, se ei ole neutraali toimi ja sen vaikutuksista tarvitaan enemmän tietoa. Jurisen sukupuolen muuttaminen on yksi sosiaalisen transition ulottuvuus.

Britannian olosuhteet ja kiistojen aiheet heijastuvat Suomeenkin. Hormonihoitoja haetaan myös yksityisiltä toimijoilta ulkomailta. Osa klinikoista toimii vain verkossa, lain harmaalla alueella ja epäeettisesti. Suomalainen LGBT-yhteisöverkkomedia Kehrääjä julkaisi taannoin (9.6.2021) kritiikittömän artikkelin GenderGP-verkkoklinikan palveluista[15]. Suomenkin transyhteisössä ollaan verkossa esiintyvän materiaalin perusteella melko tietoisia rajat ylittävistä mahdollisuuksista hankkia epäeettisesti määrättyjä hormonivalmisteita. GenderGP-verkkoklinikan perusti englantilainen lääkäri Helen Webberley yhdessä lääkäripuolisonsa Michael Webberleyn kanssa vuonna 2015. Vuonna 2022 molemmat menettivät lääkärinoikeutensa – Helen Webberley väliaikaisesti, Michael Webberley pysyvästi – yksityisessä sukupuolidysforian hoitoon kohdistuvassa lääkärin työssä tekemiensä vakavien ammatillisten virheiden ja välinpitämättömyyden vuoksi[16].

Jos juridisen sukupuolen muuttaminen muutetaan puhtaasti ilmoituksenvaraiseksi, Suomessa asuvan henkilön on mahdollista toteuttaa monta transprosessin osaa ilman kontaktia Suomen julkiseen terveydenhuoltoon ja ilman mielenterveydellistä tukea. Sosiaalisen itsemäärittelyn lisäksi jo nyt osa ohittaa Suomen transterveydenhuollon tutkimukset ja aloittaa kehon muokkauksen hormonivalmisteilla ja joskus myös rintojenpoistoleikkauksilla. Tällaista esittelee muun muassa suomalainen TikTok-tili, jolla on 22 200 seuraajaa[17]. Kyseisellä TikTok-tilillä 20–25-vuotias transmieheksi identifioituva nuori nainen on hankkinut testosteronigeeliä suomalaisesta apteekista GenderGP-verkkoklinikalta saadulla reseptillä ja hän sanoo varanneensa leikkausajan suomalaiselle yksityiselle lääkäriasemalle rintojenpoistoleikkausta varten. Yksityinen plastiikkakirurgian klinikka ei vaadi rintojenleikkaukseen sukupuolidysforiadiagnoosia.

Kyseisen tilin sisältö voi olla aitoa tai tekaistua, mutta se markkinoi joka tapauksessa tällaisia ratkaisumalleja sukupuoliristiriidan kokemukseen seuraajilleen. Suomessa yhteys julkisen terveydenhuollon virkavastuulla toimiviin asiantuntijoihin ja sukupuolidysforian lääketieteellinen arviointi ovat olennaisen tärkeitä haavoittuvassa asemassa ja verkossa kiertävää transsukupuolisuuteen ja transhoitoihin liittyvää

[15] ”Vaihtoehto transpolille? Kokemuksia yksityisestä GenderGP-klinikasta” *Kehrääjä*-verkkomedia 9.5.2021. Osoitteessa https://kehraaja.com/vaihtoehto-transpolille-kokemuksia-yksityisesta-gendergp-klinikasta (luettu 12.10.2022).
[16] Medical Practitioners Tribunal Service, Helen Webberley, GMC ref no. 3657058, 30.6.2022 https://www.mpts-uk.org/-/media/mpts-rod-files/dr-helen-webberley-30-jun-22.pdf; Michael Webberley, GMC ref no. 2620107, 25.5.2022 https://www.mpts-uk.org/-/media/mpts-rod-files/dr-michael-webberley-25-may-22.pdf (luettu 12.10.2022).
[17] https://www.tiktok.com/@aronluokkala?lang=fi-FI (luettu 30.11.2022).

Linda Hart
Valtiotieteiden tohtori
Sosiologian tutkija
linda.hart@alumni.helsinki.fi
1.12.2022

misinformaatiota kohtaaville sukupuoliristiriitaa kokeville henkilöille. Huomattava osa tästä väestönosasta on alaikäisiä ja nuoria aikuisia.

Yhteiskunnallinen konteksti tällä hetkellä

Transsukupuolisuus sosiaalisena ja poliittisena kysymyksenä on vahvasti politisoitunut. Haastattelemieni transidentifioituneiden teini-ikäisten lasten vanhemmat kuvailevat, että transidentiteetin omaksuvilla nuorilla, sekä heidän lapsillaan että muilla, on usein autismin kirjon piirteitä, ilmiötä esiintyy sosiaalisissa ryppäissä kuten kaveriporukoissa ja ”transnuoruus” on sosiaalisen median aikakauden nuorten ilmiö. Jossain määrin kyseessä on alakulttuurin muoto, jopa sukupolvikokemus.

Sukupuolivähemmistöihin identifioituvien nuorten osuutta on kartoitettu kouluterveyskyselyssä vuosina 2017–2021. Osuus on ollut muutamia prosentteja koko ikäluokasta. Vuosien 2019 ja 2021 välillä 8.–9.-luokkalaisten tyttöjen osuus lähes kaksinkertaistui 4–5 prosentista 8 prosenttiin. Vuonna 2021 vastaava luku samanikäisillä pojilla oli 2 prosenttia. Ei ole todennäköistä, että 8 prosenttia minkään kohortin tytöistä kokee vakavaa sukupuolidysforiaa, joka edellyttää aikuisiällä hormonihoitoja ja kirurgiaa. Todennäköisesti osa nuorista pohtii identiteettiään intensiivisemmin ja eri ulottuvuuksilla kuin aiemmin sekä virallisemman (koulu, seksuaalikasvatus) että epävirallisemman (sosiaalinen media, influensserit) valistuksen myötä.

On syytä kääntää katse informaatio- ja valistusympäristöön. Edellistä sukupolvea yhdistävä kokemus oli homoseksuaalisuuden normalisoituminen muun muassa sukupuolineutraalin avioliiton yhteiskunnallisen hyväksymisen kautta. Länsimaisten sateenkaarijärjestöjen on siihen liittyvien tavoitteiden saavuttamisen jälkeen tarvinnut luoda nahkansa ja ottaa agendalleen uusia tavoitteita. Jopa tieteellisissä ja akateemisissa piireissä on nykyään riidanalaista todeta, että biologisia sukupuolia on kaksi. Tämä toki riippuu käytetystä sukupuolen määritelmästä. Biologinen tai juridinen sukupuoli, sukupuoli-identiteetti ja sukupuolen ilmaisu ovat eri asioita.

Juridisen sukupuolen muuttaminen subjektiiviseen ilmoitukseen perustuvaksi on kuitenkin erilainen kysymys kuin sukupuolineutraali avioliitto. Sukupuolen käsitteen uudelleenmuokkaaminen puhtaasti henkilökohtaiseen sukupuoli-identiteettiin perustuvaksi vaikuttaa myös homoseksuaalisuuden käsitteeseen ja asemaan. Tämä on toistaiseksi nähtävissä vasta lähinnä sateenkaarialakulttuurin sisällä, mutta on johtanut uusien, seksuaaliseen suuntautumiseen keskittyvien järjestöjen syntyyn eri maissa. Samantyyppistä uutta liikehdintää edustavat naisasiakeskeistä tai radikaalifeminististä lähestymistapaa edustavat naisjärjestöt. Oma lukunsa ovat vielä näyttöön pohjaavaa ja eksploratiivista hoitoa painottavat sukupuolidysforisten lasten vanhempien yhdistykset.